

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL CIVIL

Secțiunea I

Noțiunea, rolul, principiile și delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept

§ 1. Delimitarea dreptului civil

1. Semnificația noțiunii de drept în general

Încă de la apariția societății umane, între membrii acesteia s-au statornicit anumite reguli determinate de necesitățile social-economice. În timp acestea s-au transformat în norme de conduită obligatorii.

În organizarea tribală și mai apoi în ginte s-a impus o regulă denumită *obicei* – sau *cutumă* a cărei nerespectare atrăgea ca sancțiune excluderea din organizația tribală, izolarea individului.

Odată cu evoluția societății umane spre forme noi de organizare prestatală – obiceiul – *dreptul natural* (izvorât din regulile naturii și din rațiune) sau *cutumiar*, s-a impus prin puterea de constrângere a diferitelor grupuri sociale, cu o poziție înaltă în comunitatea umană. Pe parcursul evoluției comunităților umane spre forma superioară de organizare socială, această forță de constrângere a fost preluată de stat.

Evoluția ulterioară a statului, ca urmare a dezvoltării relațiilor economice și sociale, a determinat și perfecționarea regulilor cutumiare, adică regulile de conduită, cunoscând o evoluție dialectică de la simplu la complex, de la inferior la superior, de la ceea ce s-a dovedit a fi vechi și perimat, la ceva nou și novator.

Se poate afirma cu toată certitudinea, din cele câteva precizări făcute mai sus, că statul și dreptul au apărut în strânsă corelație, au evoluat și au ajuns, ca și astăzi, între cele două instituții să existe o simbioză perfectă.

În epoca modernă dreptul a fost definit ca o totalitate de reguli de conduită (norme) instituite și sancționate de către stat și a căror aplicare și respectare este asigurată, la nevoie (când nu sunt respectate de bună voie) prin forța coercitivă a statului (prin exercitarea funcțiilor sale – administrative și judecătorești).

Dreptul este definit ca fiind totalitatea normelor care reglementează acțiunile omului în societate și a căror respectare este asigurată prin forța coercitivă a statului.¹

2. Noțiunea de drept civil

2.1. *Dreptul public și dreptul privat*

Înainte de a defini și explica noțiunea de *drept civil* facem precizarea că un drept reprezintă întotdeauna un interes. În cazul în care interesul(interesele) reglementat(e) are(au) un caracter general această caracteristică ne situează în sfera *dreptului public* și când acest interes are un caracter particular, personal ne aflăm în prezența *dreptului privat*.

Această divizare în *drept public* și *drept privat* este o moștenire din dreptul roman, dar aceasta nu exclude, ci dimpotrivă include caracterul *unic* al dreptului fiecărui stat.

Statul, ca organizație socială care exprimă și apără interesele tuturor indivizilor – membrilor săi, participă și el ca *parte* în raporturile juridice ce se stabilesc între aceștia. Într-o asemenea ipoteză, în cazul raporturilor juridice în care statul participă ca parte, ne aflăm în prezența unui raport juridic de *drept public*. Întâlnim frecvent astfel de situații în cazul ramurilor de: drept administrativ, drept financiar, drept penal, drept procesual penal, drept constituțional etc.

În cazul raporturilor juridice care se stabilesc între persoane particulare, chiar dacă participă și statul în această calitate, ne aflăm în prezența *dreptului privat*. Astfel de raporturi juridice sunt reglementate de dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii etc.

¹ O. Ungureanu, *Drept civil. Introducere*, ediția a VI-a, Editura Rosetti, București 2002, p. 13; C. Munteanu, O. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală*, Editura Universității „Lucian Blaga”, din Sibiu, 2011, p. 8; C.T. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală Persoanele*, ediția a 2-a, Editura, Hamangiu, București, 2013, p. 1; P. Trușcă, *Drept civil. Introducere în dreptul civil. Persoana fizică și persoana juridică*, Editura Universul Juridic, București, 2005, p. 10; P. Trușcă, A.M. Trușcă, *Drept civil. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 8; Ioan Ciochină-Barbu, *Drept civil. Partea generală. (În reglementarea Noului Cod civil)*. Editura PIM Iași 2012, p. 2; I. Ciochină-Barbu, C.Jora, *Drept civil. Partea generală*, Editura Pro Universitaria, București, 2015, p. 17; M. Fodor, S. Popa, *Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs*, Editura Universul Juridic, București, 2017, pp. 15-17; C. T. Ungureanu, I. Al. Toader, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ediția a 4-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2019, p. 1.; I. Ciochină-Barbu, C. Jora, *Drept civil. Partea generală*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, p. 18; C. T. Ungureanu, I. Al. Toader, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ediția a 6-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2024, pp. 1-5; P. Trușcă, A. M. Trușcă, *Drept civil. Partea generală*, Ediția a III-a revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2024, pp. 7-18.

2.2. Definiția dreptului civil

Dreptul civil a fost definit, în decursul timpului, de renumiți juriști români², fiecare evidențind elementele caracteristice ale noțiunii cât mai complet cu putință, creând în prezent o definiție cât se poate de edificatoare.

Din multitudinea definițiilor formulate în literatura de specialitate ne-am oprit asupra aceleia potrivit căreia dreptul civil este *acea ramură care reglementează raporturi patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică*.

Din analiza conținutului definiției dreptului civil rezultă următoarele *elemente* care individualizează această ramură de drept de celelalte și anume:

- dreptul civil este o ramură distinctă a sistemului de drept românesc³, o totalitate de norme juridice;

² D. Alexandresco – *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român* în lucrarea *Comparație cu legile vechi și cu primele legislațiuni străine*, Tomul I, Ediția a II-a, Editura Tipografiei Ziarului Curierul Judiciar, București, 1906, p. 34; M. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, București, 1921, p. 17; I. Rosetti-Bălănescu, O. Sachelarie, N. G. Nedeleu, *Principiile dreptului civil român*, Editura de Stat, 1947, p. 11; A. Ionașcu, *Drept civil. Partea Generală*, Editura Didactică și Pedagogică București, 1963, p. 3; S. Brădeanu, I. Rucăreanu, *Tratat de drept civil, vol. I, Partea Generală*, Editura Academiei, București, 1967, p. 36; A. Pop, Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, Tipografia Universității București, 1980, p. 28; T. Pop, *Drept civil român. Teoria generală*, Editura Lumina Lex, București, 1993, p. 7; I. Dogaru, *Drept civil român. Tratat*, vol. I, Editura Omnia UNI – S.A.S.T. 1998, p. 24; G. Boroi – *Drept civil. Teoria generală*, Editura All, 1997, p. 2; Șt. Rauschi, C.T. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 9; Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2005, p. 12; Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ediția a IX-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 14; P. Trușcă, *op. cit.*, p. 11; P. Trușcă, A. M. Trușcă, *Drept civil. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 9; Ioan Ciocchină-Barbu, *Drept civil. Partea generală. (În reglementarea Noului Cod civil)*, Editura PIM Iași 2012, p. 3. O. Ungureanu, *Drept civil. Introducere*, ediția a VI-a, Editura Rosetti, București, 2002, p. 13; C. Munteanu, O. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală*. Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2011, p. 8; O. Ungureanu, C. Munteanu *Drept civil. Partea generală în reglementarea noului Cod civil*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 15; G. Boroi, C. A. Angheliescu, *Drept civil. Partea generală. Conform noului Cod civil*. Editura Hamangiu, București, 2011, pp. 1-3; G. Boroi, C. A. Angheliescu, *Drept civil. Partea generală*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, 2012, p. 1; C.T. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. Editura Hamangiu, București, 2013, p. 2; I. Ciocchină-Barbu, C. Jora, *op. cit.*, 2015, p. 17; M. Fodor, S. Popa, *op. cit.*, 2018, pp. 15-17; C. T. Ungureanu, I. Al. Toader, *op. cit.*, 2019, p. 1; I. Ciocchină-Barbu, C. Jora, *op. cit.*, 2020, p. 18; C. T. Ungureanu, I. Al. Toader, *op. cit.*, 2024, pp. 1-5; P. Trușcă, A. M. Trușcă, *op. cit.*, 2024, pp. 9-16.

- al doilea element rezultat din definiția de mai sus – *conținutul dreptului civil* – este cuprins în *izvoarele dreptului civil* (respectiv, Codul civil⁴ și alte legi) adică totalitatea normelor dreptului civil.

Normele de drept civil sunt ordonate în *instituții de drept civil*, respectiv grupe de norme de drept civil care reglementează subdiviziuni ale dreptului civil⁵.

Instituțiile de drept civil sunt: raportul juridic civil, actul juridic civil, prescripția extinctivă, subiectele dreptului civil, drepturile reale principale, obligațiile civile, contractele civile speciale, dreptul de proprietate intelectuală, succesiunile (dreptul de moștenire) cu cele două forme: devoluțiunea succesorală legală și devoluțiunea succesorală testamentară⁶.

- *obiectul dreptului civil* – ca cel de al treilea element al definiției – este format din *raporturile patrimoniale* și *raporturile nepatrimoniale* care se stabilesc între persoanele fizice și cele juridice. În acest sens art.2 alin. (1) C. civ. prevede că dispozițiile acestuia „*reglementează raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil*”.

³ Prin *sistemul dreptului românesc* se înțelege totalitatea normelor juridice adoptate de legiuitorul român, norme rânduite în cadrul *ramurilor de drept*, care, la rândul lor, sunt alcătuite din *instituții juridice*. În acest sens a se vedea Gh. Beleiu – *op. cit.*, p. 40; P. Trușcă – *op. cit.*, p. 11 (nota de subsol 1); P. Trușcă, A. M. Trușcă, *op. cit.*, p. 9; Idem, *op. cit.* 2024 (nota 1 subsol); I. Ceterchi, M. Luburici *Teoria generală a statului și dreptului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, pp. 153 și urm.; G. Vrabie – *Contribuții la o nouă definiție a dreptului* în Studii și Cercetări Juridice nr. 3/1985, pp. 210 și urm.; M. Luburici, *Teoria generală a dreptului*, București, 1996, pp. 26 și urm.; N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, 1998, p. 12.

⁴ Legea nr. 287/2009 privind Cod civil, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009 astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 409 din 10 iunie 2011), modificată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 696 din 30 septembrie 2011); a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011. Actualul Cod civil a fost republicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011. Acest act normativ a mai fost modificat și prin Legea nr.138/2014 pentru modificarea și completarea Legii nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative conexe, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 753 din 16 octombrie 2014, și prin Legea nr. 17/2017 pentru aprobarea O.U.G.nr.1/2016 pentru modificarea Legii nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă precum și a altor acte normative, publicată în Monitorul Oficial „nr. 196 din 21 martie 2017; Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 500 din 20 mai 2022.

⁵ *Obiectul* unei ramuri de drept îl constituie o categorie omogenă de relații sociale ce cad sub incidența normelor acelei ramuri, I. Ciochină-Barbu, *op. cit.*, 2012, p. 4.

⁶ Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 32; T. Pop, *op. cit.*, p. 9; G. Boroi, *op. cit.*, p. 2; P. Trușcă *op. cit.*, p. 12; P. Trușcă, A.M. Trușcă, *op. cit.*, 2012, p. 9-16.

Raportul patrimonial este raportul juridic al cărui conținut este evaluabil pecuniar, poate fi exprimat în bani (de exemplu, raporturile izvorâte din contractele de vânzare, de transport sau dintr-un fapt ilicit care cauzează prejudicii materiale etc.).

Raportul nepatrimonial este acel raport juridic al cărui conținut nu poate fi evaluat în bani (de exemplu, raportul juridic civil care are în conținutul său dreptul la nume, domiciliu – în cazul persoanei fizice sau dreptul la o anumită denumire, un sediu etc. pentru persoana juridică).

Din activitatea de zi cu zi se constată că raporturile juridice cu un obiect format din raporturi patrimoniale și nepatrimoniale se regăsesc și în alte ramuri de drept cum ar fi, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul muncii, dreptul securității sociale, drept financiar, dreptul internațional privat etc.

De aici se pot trage două concluzii:

- a. dreptul civil nu reglementează toate raporturile patrimoniale și nepatrimoniale ce se derulează în societate;
- b. necesitatea determinării raporturilor patrimoniale și nepatrimoniale, care constituie obiectul dreptului civil, de cele care formează obiectul altor ramuri de drept.

Delimitarea raporturilor patrimoniale și cele nepatrimoniale care constituie obiectul dreptului civil se realizează pe două căi:

- (i) *autodelimitarea* obiectului de către normele fiecărei ramuri de drept, în sensul că prin ipoteza normei juridice se precizează raportul la care se aplică și prin însumarea acestor ipoteze se stabilește însuși obiectul ramurii de drept. Această operațiune de autodelimitare este activitatea organelor legiuitoare;
- (ii) *delimitarea* unei ramuri de drept față de celelalte ramuri de drept făcută de cei care interpretează legea (teoreticieni și practicieni) după criteriul obiectului de reglementare.
 - *subiectele dreptului civil* – constituie cel de-al patrulea element ce se desprinde din conținutul definiției raporturilor dreptului civil român și acestea sunt persoanele fizice și persoanele juridice.

Persoana fizică este omul privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile [art. 25 alin. (2) C. civ.].

Persoana juridică este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile, [art. 25 alin. (3) C. civ.].

- *poziția juridică* a subiectelor raportului juridic civil, ca ultim element al definiției, este una de *egalitate juridică* – adică nici una din părți nu se subordonează celeilalte. Aceasta este *trăsătura caracteristică* a raportului de drept civil și constituie și metoda de reglementare specifică dreptului civil.